МІНІСТЕРСТВО АГРАРНОЇ ПОЛІТИКИ ТА ПРОДОВОЛЬСТВА УКРАЇНИ	
НАКАЗ	
23.10.2013 № 627	
	Зареєстровано в Міністерстві юстиції України 7 листопада 2013 р. за № 1906/24438

Про затвердження Інструкції з профілактики та ліквідації лістеріозу птиці

Відповідно до статей 6 та 7 Закону України "Про ветеринарну медицину", підпункту 7.94 підпункту 7 пункту 4 Положення про Міністерство аграрної політики та продовольства України, затвердженого Указом Президента України від 23 квітня 2011 року № 500, **НАКАЗУЮ:**

1. Затвердити Інструкцію з профілактики та ліквідації лістеріозу птиці, що додається.

2. Департаменту тваринництва (Гетя А.А.) забезпечити подання цього наказу на державну реєстрацію до Міністерства юстиції України.

3. Цей наказ набирає чинності через шість місяців з дня його офіційного опублікування.

4. Контроль за виконанням цього наказу покласти на першого заступника Міністра Бісюка І.Ю.

Міністр	**М.В. Присяжнюк**
ПОГОДЖЕНО: Голова Державної ветеринарної та фітосанітарної служби України	 В.М. Горжеєв
Т. в. о. Голови Державної служби України з питань регуляторної політики та розвитку підприємництва	 О.Ю. Потімков
Міністр екології та природних ресурсів України	 О.А. Проскуряков

В.о. Міністра охорони здоров'я України	О. Толстанов

	ЗАТВЕРДЖЕНО **Наказ Міністерства** **аграрної політики** **та продовольства України** **23.10.2013 № 627**
	Зареєстровано в Міністерстві **юстиції України** **7 листопада 2013 р.** **за № 1906/24438**

ІНСТРУКЦІЯ
з профілактики та ліквідації лістеріозу птиці

І. Загальні положення

1.1. Ця Інструкція встановлює порядок проведення профілактичних заходів спеціалістами ветеринарної медицини щодо недопущення захворювання птиці лістеріозом, ветеринарно-санітарних заходів у випадках спалаху хвороби птиці на лістеріоз у птахогосподарствах різних форм власності, порядок внутрішньогосподарського використання або подальшої реалізації одержаних яєць, м’ясопродуктів від забою птиці та іншої продукції птахівництва при інфікуванні та спалаху лістеріозу, а також є обов’язковою для виконання птахогосподарствами незалежно від форм власності і відомчого підпорядкування, фізичними особами - підприємцями, спеціалістами ветеринарної медицини, діяльність яких здійснюється у сфері птахівництва.

1.2. Лістеріоз (Listeriosis) - сапронозне, інфекційне септичне захворювання свійської та дикої птиці, тварин і людей, яке характеризується гострим або хронічним сепсисом, рідше - з ознаками діареї, утрудненого дихання, кахексії, та ураженням нервової системи і чисельними шляхами передачі.

1.3. До лістеріозу сприйнятливі кури, індики, гуси, качки, голуби, канарки, папуги та інші, а також 91 вид диких тварин, до лістеріозу також чутлива людина. Частіше хворіє молодняк птиці. У людей реєструються спорадичні та групові випадки захворювань, останні зазвичай обумовлені передачею збудника через харчові продукти. До групи ризику належать новонароджені, особини з ослабленим імунним статусом. Серед працівників птахівницьких господарств, а також цехів первинної переробки (обробки) птиці можуть виникати професійні захворювання.

1.4. Збудником лістеріозу птиць є Listeria monocytogenes - поліморфні малорухливі грампозитивні палички із заокругленими кінцями розміром 0,4-0,5х0,5-2,0 мкм, факультативні аероби, спор не утворюють, ростуть на елективних поживних середовищах, здатні тривалий час зберігатися та розмножуватися за низьких температур. При нагріванні до температури 70°С гинуть через 30 хвилин, до температури 100°С - через 3-5 хвилин, інактивуються 2,5% розчином карболової кислоти, 5% емульсією креоліну та 20% розчином хлорного вапна через 10-15 хвилин.

Лістерії чутливі до антибіотиків та сульфаніламідних препаратів, малостійкі до дезінфекційних препаратів. Лістерії можуть тривалий час зберігати свою життєздатність у зовнішньому середовищі влітку за температури 26-32°С у ґрунті протягом 33 днів, у гною - 22 днів, узимку за температури 2-7°С у ґрунті - 72 дні, у гною - 69 днів, в сіні, соломі - від 40 до 120 днів.

1.5. Лістерії можуть проникати в клітини живих рослин. Основним джерелом збудника є хвора птиця, а також мишоподібні гризуни. Щури і миші під час захворювання та впродовж 12 днів після видужування виділяють лістерії з сечею, випорожненнями та секретами носової порожнини. Переносниками збудника лістеріозу можуть бути іксодові кліщі, в яких лістерії зберігаються до 42 днів. Факторами передачі є виділення хворих птахів та тварин, інфіковані ґрунт, корми, вода, підстилка, інвентар, обладнання тощо. Значну роль у поширенні хвороби відіграють фактори, що сприяють зниженню резистентності птиці до захворювання, а саме: порушення технологічних параметрів мікроклімату та зоогігієнічних норм годівлі, напування та утримання, недотримання термінів та технологічних процесів при проведенні профілактичних щеплень поголів’я птиці та інших обробок, що знижують імунний статус організму птиці, яка піддається обробкам.

1.6. Зараження відбувається контактно, трансмісивно, аліментарно через заражені корми при користуванні спільними годівницями, системами водонапування, предметами догляду та аерогенним шляхом. Лістеріоз виникає спорадично, дуже рідко у формі ензоотії. Інкубаційний період триває від 7 до 30 діб. Захворювання може ускладнювати перебіг інших хвороб бактеріальної, вірусної та паразитарної етіології. Перебіг хвороби може бути гострим, підгострим та хронічним, а форма перебігу хвороби - нервова, септична, атипова та безсимптомна. Серед птиці найчастіше хворіє молодняк з явищами гострого або хронічного сепсису.

При гострому перебігу хвороби (септична форма) загибель птиці наступає раптово, без проявів будь-яких клінічних ознак. У такому випадку раптово проявляються діарея та гостра септицемія.

Для підгострої форми характерні депресія птиці, відмова від корму, кон’юнктивіт, риніт, діарея, утруднене дихання, судоми, параліч крил, м’язів шиї (голова повернута вбік).

При хронічному перебігу хвороби спостерігаються слабкість, схуднення птиці, пригнічення, діарея, кахексія та ураження нервової системи, що призводить до паралічу. Захворювання може проявлятися як ускладнення бактеріальних, вірусних та паразитарних хвороб.

1.7. Патогенез з місця первинного проникнення лістерії поширюється по організму нейрогенним, гематогенним або лімфогенним шляхами. При септичній формі хвороби, що частіше зустрічається у молодняку, збудник розмножується в усіх органах і тканинах,

утворює екзо- та ендотоксини, спричинює дегенеративні та некротичні зміни в різних паренхіматозних органах, головному й спинному мозку. Нервова форма хвороби зумовлює менінгоенцефаліт, при цьому в головному й спинному мозку виявляються лістерії.

1.8. Патолого-анатомічні зміни проявляються крововиливами на внутрішніх органах, дистрофічними та некротичними процесами в печінці, селезінці, міокарді, гіперемією мозкових оболонок, набряком мозку, а іноді крововиливами в окремих ділянках мозку. Характерні ознаки у папуг і канарок - серозно-фібринозний перикардит. У дорослої птиці - некроз міокарда. У молодняку бактерії лістеріозу викликають геморагічний трахеобронхіт, гіперемію і набряк легень, катаральне запалення шлунка і кишечника, крововиливи під ендокардом і дрібні некротичні фокуси в печінці та легенях.

II. Діагностика захворювання птиці на лістеріоз

2.1. Попередній діагноз встановлюють на підставі епізоотологічних даних, клінічних проявів хвороби та патолого-анатомічних змін, а заключний діагноз ? за результатами бактеріологічних досліджень, виділення культури лістерій, визначення її патогенності.

2.2. Для лабораторного дослідження відбирають зразки свіжого патологічного матеріалу (шматочки паренхіматозних органів, головний мозок), тушки вимушено забитої птиці або молодняк птиці.

2.3. Мікробіологічні дослідження включають: бактеріоскопію, виділення чистої культури збудника, ідентифікацію виділеного штаму та визначення патогенності. Серологічні методи діагностики РА (реакція аглютинації), РЗК (реакція зв’язування комплементу), РНГА (реакція непрямої гемаглютинації), ІФА (імуноферментний аналіз) застосовуються для з’ясування епізоотичного стану в господарствах, де діагноз на лістеріоз встановлений комплексним методом з виділенням культури збудника.

2.4. Лістеріоз необхідно диференціювати від ряду септичних захворювань - пастерельозу, хвороби Ньюкасла, чуми, тифу, спірохетозу.

III. Профілактика захворювання птиці на лістеріоз

3.1. Для профілактики захворювання птиці на лістеріоз керівники та спеціалісти птахогосподарств незалежно від форм власності зобов’язані дотримуватись вимог, які передбачені Ветеринарно-санітарними правилами для птахівницьких господарств і вимогами до їх проектування, затвердженими наказом Головного державного інспектора ветеринарної медицини України від 03 липня 2001 року № 53, зареєстрованими в Міністерстві юстиції України 05 липня 2001 року за № 565/5756 (далі - Ветеринарно-санітарні правила).

3.2. Керівник (власник) господарства та спеціалісти ветеринарної медицини організовують захист господарства від занесення інфекції, а у випадку її виникнення - локалізацію та недопущення розповсюдження хвороби у господарстві та за його межами відповідно до рішення Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при районній державній адміністрації.

Для цього необхідно:

а) комплектацію стада птиці проводити із господарств, благополучних щодо лістеріозу та інших інфекційних хвороб птиці, з обов’язковим карантинуванням протягом 30 днів;

б) під час карантинування здійснювати клінічний огляд птиці і за необхідності (виявлення уражень нервової системи, паралічу) проводити бактеріологічні і серологічні (РА, РЗК, РНГА, ІФА) дослідження на лістеріоз;

в) проводити ізольоване вирощування ремонтного молодняку від дорослої птиці, дотримуватись строків міжциклових профілактичних перерв перед посадкою кожної наступної партії птиці, проводити якісну підготовку приміщень до посадки наступної партії птиці, підтримувати належний санітарний стан у пташниках, інкубаторіях та інших виробничих приміщеннях;

г) дотримуватися зоогігієнічних та ветеринарно-санітарних вимог при транспортуванні, утриманні та годівлі птиці, будівництві об’єктів птахівництва;

ґ) організувати роботу птахогосподарств у режимі "закритого типу", дотримання в робочому стані ветеринарно-санітарних об’єктів (дезбар’єри, санпропускники, дезкилимки тощо).

3.3. Під контролем спеціалістів ветеринарної медицини проводиться аерозольна дезінфекція приміщень у присутності птиці розчином молочної кислоти, резорцину, йодтриетиленгліколю чи іншими ветеринарними препаратами, що пройшли державну реєстрацію для їх обігу та використання в Україні відповідно до вимог чинного законодавства.

3.4. У птахогосподарствах необхідно постійно проводити заходи щодо знищення мишоподібних гризунів, ектопаразитів, мух, тарганів та недопущення потрапляння дикої та синантропної птиці у кормоцехи і пташники.

3.5. Необхідно контролювати якість кормів, особливо комбікормів, у державних лабораторіях ветеринарної медицини або в лабораторіях, уповноважених на цей вид діяльності, а також порядок зберігання кормів з метою запобігання їх псуванню та забрудненню.

3.6. Трупи птиці, відходи інкубації утилізують відповідно до вимог статті 35^2 Закону України "Про відходи".

3.7. Послід складують на спеціальних ізольованих майданчиках з подальшим його знезараженням біотермічним методом.

3.8. Транспорт і тару, які використовувалися для перевезення курчат, продукції птахівництва, відходів інкубації, дезінфікують після кожного використання або, коли дезінфекція тари неможлива, її спалюють (картонну, дерев’яну) відповідно до чинного законодавства.

3.9. У забійних цехах необхідно виконувати ветеринарно-санітарні вимоги, здійснювати контроль за дотриманням технологічного процесу при забої та первинній обробці птиці, а також ветеринарно-санітарний контроль за продукцією птахівництва, проводити заходи щодо недопущення контамінації продуктів забою птиці.

IV. Заходи щодо ліквідації лістеріозу птиці

4.1. При встановленні захворювання птиці на лістеріоз у господарстві (на птахофабриці, у відділенні, дворі тощо) лікар ветеринарної медицини, який обслуговує господарство, негайно повідомляє керівництво господарства про захворювання, головного державного інспектора ветеринарної медицини району (міста) і одночасно проводить епізоотологічне обстеження (встановлює шляхи занесення, джерела збудника інфекції) і організовує заходи з ліквідації хвороби.

4.2. Господарство (птахофабрику, відділення, двір тощо), де виявлено захворювання птиці на лістеріоз, оголошують неблагополучним і вводять карантинні обмеження.

4.3. Головний державний інспектор ветеринарної медицини району (міста) разом з керівництвом та спеціалістами птахогосподарства розробляє план ветеринарно-санітарних заходів щодо локалізації та ліквідації лістеріозу птиці в господарстві та здійснює контроль за його виконанням.

4.4. План оздоровчих заходів у господарстві, неблагополучному щодо лістеріозу птиці, який розроблений державною службою ветеринарної медицини, вносять на розгляд та затвердження до Державної надзвичайної протиепізоотичної комісії при державній районній (обласній, міській) адміністрації. У плані обумовлені регулярні діагностичні дослідження птиці, відповідні ветеринарно-санітарні і організаційно-господарські заходи, які передбачені цією Інструкцією, із зазначенням строків їх виконання та осіб, відповідальних за здійснення цих заходів.

4.5. У господарствах, неблагополучних щодо лістеріозу, вводяться карантинні обмеження, при яких забороняється:

вивезення птиці з господарства, за винятком вивезення птиці на забій;

вивезення м’яса вимушено забитої птиці, хворої на лістеріоз, у сирому вигляді, за винятком його вивезення на м’ясокомбінати для переробки;

переміщення птиці та інвентарю з неблагополучних пташників у межах господарства (відділення, ферми);

вивезення інкубаційних яєць і птиці в інші господарства та продаж їх населенню;

інкубація яєць з неблагополучних пташників;

вивезення кормів, які мали контакт з хворою та підозрілою на інфікування птицею;

внутрішні органи з патолого-анатомічними змінами, кишечник, кров, а також голови від хворої на лістеріоз птиці у всіх випадках направляються на технічну утилізацію за температури не менше 100°С або їх проварюють за такої самої температури впродовж однієї години відповідно до Правил передзабійного ветеринарного огляду тварин і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса та м'ясних продуктів, затверджених наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 07 червня 2002 року № 28, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 21 червня 2002 року за № 524/6812.

4.6. У господарствах (на птахофабриці, у відділенні, дворі тощо), неблагополучних щодо лістеріозу:

проводять поголовний клінічний огляд птиці;

хвору птицю з типовими ознаками ураження нервової системи направляють на вимушений забій;

підозрілу на захворювання птицю ізолюють і проводять лікування ветеринарними препаратами, що пройшли державну реєстрацію для їх обігу та використання в Україні відповідно до Положення про державну реєстрацію ветеринарних препаратів, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 21 листопада 2007 року № 1349, та рекомендовані при лістеріозі птиці. Проводять заміну кормів, а за потреби корми піддають термічній обробці.

4.7. У неблагополучних пунктах (на птахофабриці, у відділенні, дворі тощо) проводять аерозольну дезінфекцію у присутності птиці відповідно до вимог Інструкції з проведення санітарної обробки - дезінфекції, дезінсекції та дератизації об'єктів птахівництва, затвердженої наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 20 червня 2007 року № 69, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 13 липня 2007 року за № 813/14080.

4.8. Послід складують на спеціальних ізольованих майданчиках (послідосховищах) з подальшим його знезараженням біотермічним чи хімічним методом.

4.9. З метою швидкої ліквідації спалаху хвороби за погодженням з власником господарства та дозволом державного інспектора ветеринарної медицини допускається забій усієї птиці пташника (ферми) з дотриманням відповідних ветеринарно-санітарних вимог.

4.10. Ветеринарно-санітарну оцінку продуктів забою птиці проводять відповідно до Правил передзабійного ветеринарного огляду тварин і ветеринарно-санітарної експертизи м'яса та м'ясних продуктів, затверджених наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 07 червня 2002 року № 28, зареєстрованих у Міністерстві юстиції України 21 червня 2002 року за № 524/6812.

При цьому за відсутності виснаження або дистрофічних змін тушки підозрілої на зараження чи захворювання птиці проварюють, внутрішні органи знищують. При виявленні патологічних змін у тушках їх разом із внутрішніми органами знищують.

4.11. Пух і перо дезінфікують в установленому порядку відповідно до Інструкції з проведення санітарної обробки - дезінфекції, дезінсекції та дератизації об'єктів птахівництва, затвердженої наказом Державного департаменту ветеринарної медицини Міністерства аграрної політики України від 20 червня 2007 року № 69, зареєстрованої в Міністерстві юстиції України 13 липня 2007 року за № 813/14080.

4.12. Після забою птиці та звільнення приміщень проводять їх санацію.

4.13. Карантинні обмеження з господарства, птахофабрики, відділення, двору тощо знімають через два місяці після останнього випадку виявлення хворої або підозрілої на захворювання птиці та за умови виконання плану заходів з ліквідації захворювання, отримання двох негативних результатів на РА, РЗК, РНГА при дворазовому дослідженні сироваток крові з проміжком 14-20 діб, а також проведення заключної дезінфекції приміщень та прилеглої території, здійснення санації приміщень з подальшим проведенням

лабораторного контролю якості дезінфекції в державних лабораторіях ветеринарної медицини.

V. Правила безпеки для обслуговувального персоналу в неблагополучних щодо лістеріозу птахогосподарствах

5.1. Працівники птахогосподарств повинні регулярно проходити медичний огляд відповідно до Переліку професій, виробництв та організацій, працівники яких підлягають обов'язковим профілактичним медичним оглядам, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України від 23 травня 2001 року № 559, дотримуватися санітарного режиму на підприємстві та правил особистої гігієни.

5.2. Працівники забезпечуються необхідною кількістю мийних та дезінфекційних засобів, спеціальним одягом, індивідуальними засобами захисту, які мають запобігати інфікуванню.

5.3. Обов'язково проводиться роз'яснювальна робота щодо дотримання правил особистої гігієни.

5.4. Особи, які будуть працювати з дезінфекційними засобами, повинні пройти обов'язковий медичний огляд та дотримуватись правил особистої гігієни.

При проведенні аерозольної дезінфекції та використанні препаратів, що подразнюють слизову оболонку очей та органів дихання, працювати дозволяється тільки в протигазах або респіраторах та захисних окулярах, а при контакті з концентрованими розчинами необхідно користуватися гумовими рукавичками.

5.5. В аптечках першої допомоги повинні бути нейтралізувальні розчини дезінфекційних речовин, що використовуються в кожному окремому випадку.

5.6. Після проведення ветеринарно-санітарних робіт обличчя та руки необхідно вимити теплою водою з милом, руки продезінфікувати.

5.7. Палити та вживати їжу слід тільки у визначених для цього місцях.

5.8. При роботі з хворою птицею спеціалісти забезпечуються спецодягом (халатами/комбінезонами, рушниками, шапочками тощо), змінним взуттям, гумовими рукавичками, респіраторами, милом та іншими засобами індивідуального захисту, а також необхідними інструментами та посудом. Після закінчення роботи спецодяг і спецвзуття знезаражуються або знищуються. Після проведення клінічного огляду птиці чи відбору проб, патматеріалу від неї необхідно вимити руки з милом та умитися.

5.9. Для роботи з хворою птицею не допускаються особи, які перенесли важкі захворювання, хворіють хронічними хворобами органів дихання або імунної системи, особи з ознаками будь-яких хвороб або нездужання, старші 65 або молодші 18 років, вагітні жінки.

5.10. Працівники птахозабійних підприємств забезпечуються засобами індивідуального захисту (масками, спецодягом, засобами особистої гігієни) відповідно до вимог чинного законодавства.

Директор Департаменту тваринництва	**А.А. Гетя**